

thales

her şeyin yok olduğu
anda bile bir ümit vardır

Felsefenin sıfır noktasındaki filozof

DESTEK YAYINLARI: 1633

FELSEFE: 76

THALES / HER ŞEYİN YOK OLDUĞU ANDA BİLE BİR ÜMİT VARDIR

Yayına Hazırlayan: Çağlar Çetok

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dış Tic. A.Ş.

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü

Üretim Koordinatörü: Semran Karaçayır

Editör: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: İlknur Muştı

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak-Mesud Topal-Meltem Kökboyun

Destek Yayınları: Ağustos 2022

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-728-3

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset - Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

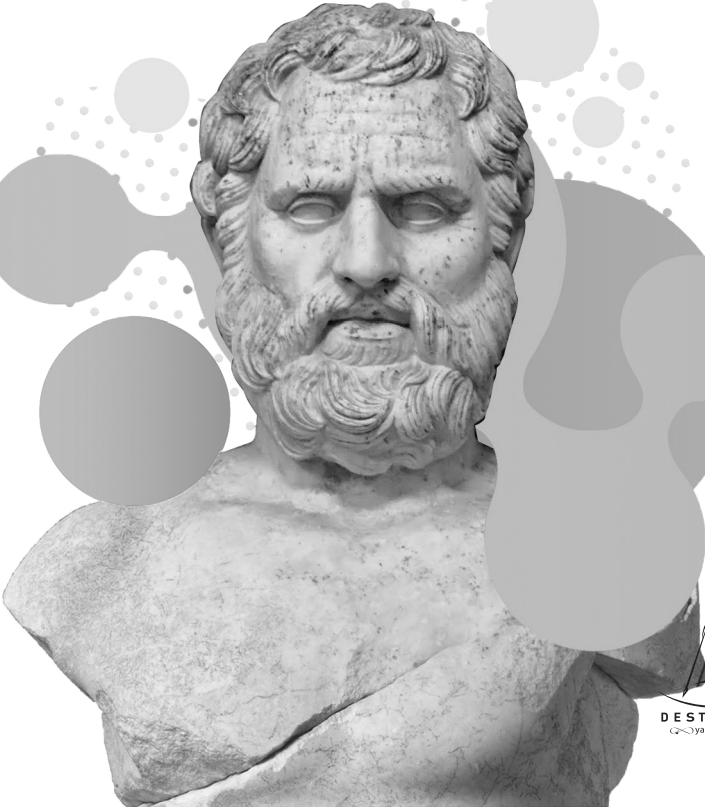
Tel. (0) 212 613 30 06

thales

her şeyin
yok olduğu anda bile
bir ümit vardır

Felsefenin sıfır noktasındaki filozof

Önsöz

Evrendeki her şeyin bir başlangıcı olduğunu düşünür insanoğlu. Bu, sorularına cevap ararken kullandığı akılcı yöntemlerden biridir. Bir şeyin ilk halini bilmek, anlamak ve son hale dönüşürken gittiği yolu kavramak, insanın varlığını anlama yolculuğunun en önemli aşamalarından biridir.

Varlığının nedenlerini araştırırken çoğu kez felsefeye uğrar yolu. Sanatın insan ruhunu terbiye edip içindeki yaratıcı gücü ortaya çıkarması gibi felsefe de düşüncenin dayanaklı bir şekilde temellendirilmesine, esasen düşüncenin terbiye edilmesine hizmet eden bir bilimdir. Bu bilimin ortaya çıkışı da elbette mühim bir basamağı oluşturur. Peki, nasıl ortaya çıktı felsefe? Sistemli bir şekilde düşünceyi kullanmayı, aklı ön plana çıkarmayı kim akıl etti?

Pek çoğumuzun sıkça duyduğu bir isim dillendirilir bu sorular karşısında: Thales! Oysa Thales'i yeterince tanıyor muyuz? Kimdir Thales? Ne yapmıştır da felsefenin sıfır noktasında ismi zikredilmiştir? Yazılı kaynakları nelerdir? Kimleri yetiştirmiştir? Maalesef burada

büyük bir sorunla karşılaşmaktayız. Thales'e atfedilen birkaç kaynak ve mektup olsa da günümüze ulaşmış hiçbir yazılı metni yoktur. Ona ait bilgilere Herodot, Laertios Diogenes, Solon, Aristo, Platon gibi isimler aracılığıyla ulaşmaktayız. Ancak bu bilgilerin kiminin özel bir amaçla uydurulduğu görüşü hâkimdir. Bu da güvenilirliklerini sorgulamamıza sebep olmaktadır.

Tüm bu soru işaretleri içinde, günümüze ulaşan tek bir yazılı belgesi de yokken Thales'i nasıl anlayacağız? Thales'in hayatı hakkında nasıl bilgi edineceğiz?

Thales'i anlamak için öncelikle onun öğrencilerinin ve kendisine saygı duyan diğer düşünürlerin onun hakkındaki görüşlerine başvurmak gerek. Bu bilgilerin de yanlış olması ihtimaline karşı ona karşı durmuş, düşüncelerini benimsememiş, tezlerine antitezlerle cevap vermiş düşünürlere gitmeliyiz. Örneğin ticaretle uğraştığı için Mısır'a gitmesi, orada piramitlerin yüksekliklerini ölçmesi bize Mısırlı rahiplerle iletişime geçtiğini, belki de onlardan dersler aldığını gösteriyor. Bu minvalde hayatına dair edinilen küçük küçük parçaları takip ederek bir yapbozu tamamlamaya çalışacağız. Miletli Thales'in bir doğa filozofu olduğu unutulmamalı. Bu sebeple onun dönemindeki Milet'e, Anadolu'ya ve çevresine dikkatle bakmalı; döneminin siyasi, askeri, ekonomik paradigmalarını incelemeli hatta o dönemin efsanevi ve mitolojik anlatılarını mercek altına almalıyız. Çünkü unutulmamalıdır ki var olan her şey ortaya çıktığı dönemin parmak izlerini taşır.

Özellikle mitolojik anlatılar; bize masallar ve heyecan verici, insanları oyalayıcı hikâyeler anlatmazlar. Arka planlarına bakmayı bilirsek bize o dönemin insanların düşünce yapılarını, hayata bakış açılarını, varoluş mücadelelerini fısıldadığını duyarız.

Thales'i anlamak yapbozun parçalarından bir resim ortaya çıkarmaya benziyor. Bu yolculukta atladığım, unuttuğum, gözden kaçırdığım noktalar için siz okurlardan anlayış bekliyor, özürlerimi iletiyorum.

Çağlar Çetok

Thales, felsefenin sıfır noktasındaki filozof

Milet'te doğmuştur Thales, tarihler yaklaşık olarak milattan önce 624'tür. Çok seçkin bir şehirde, seçkin bir ailede dünyaya gelmesi ve dünyaya çağdaşlarından çok daha farklı bakması onun bilim çevrelerince ilk filozof kabul edilmesini sağlamıştır.

Yaşadığı dönemde bilinenin aksine Yunan medeniyeti Mısırlılardan ve Babillilerden gerideydi. Öyleyse nasıl oldu da Thales gibi hem felsefe hem matematik alanında adını tarihe kazıyan biri parladı bu sahil ken-tinde? Cevap hem çok basit hem de çok zor: Victor Hugo'nun *Sefiller*'de dediği gibi:

“Düşünmek toprağı işlemek gibidir, düşünmek eylem yapmaktır. Dört yıl hareketsiz duran Thales, felsefeyi var etti.”

Buradaki hareketsizlik ironik bir ifadedir. Thales bir doğa filozofuydu, doğayı okumayı, dinlemeyi çok iyi biliyordu. Bu hareketsizlik içinde birçok çıkarımda bulundu. O, yüzyıllardır anlatılagelen mitosların akla uygun olmadığını kavramış yani batıl inancın yerine bilimi tercih etmişti. Bir yanardağ patladığında aslında Hephaistos'un demir dövmediğini, denizde fırtınalar koptuğunda Poseidon'un sinirlenmediğini, Truva Savası'nın sırf elma Afrodit'e verildiği için çıkmadığını biliyordu. Evrenin işleyişini ve düzenini açıklamak için doğaya bakıyor, onu okuyor, dinliyor, anlıyordu. Doğadaki düzen ona her şeyi fısıldıyordu. Mitosu bir kenara itip logosa koşuyordu.

Bu akılcı yaklaşımlar kendisinden sonraki birçok bilim insanını bile zora sokarken –Galileo'yu hapse atarken ya da Sokrates'i idama sürüklerken– ona kimse dokunmuyordu. Bu, Thales'i anlamak için karanlık bir yoldaki küçük bir ışık gibi çok kıymetli bir kılavuzdur biz okurlara. İleride ayrıntılı bir şekilde değineceğimiz Milet kenti ve İyonya medeniyeti, ayrıcalıklı bir ailede doğup büyümesi ve yaşadığı çevre ona gösterilen toleransı da bize açıklamaktadır. Bir kent felsefenin doğumunda nasıl bu kadar etkili olabilir?

*“En bilge şey
zamandır çünkü
her şeyi öğrenip
açığa çıkarır.”*

Thales'in ailesi, çevresi ve ona atfedilen çalışmaları

Herodotos, Duris ve Demokritos'a göre Thales'in babası Eksamias, annesi de Kleobuline idi. Özellikle annesi çok soylu bir kadındı, Fenikeli Thelidler ailesine mensuptu. Bu aile Kadmos ile Agenor'un en soylu kolu kabul ediliyordu.

Bazıları onun evlendiğini anlatır ve Kybistos isimli bir oğlu olduğunu da söyler ancak birçok tarihçiye göre hiç evlenmemiştir ve kız kardeşinin oğlunu evlat edinmiştir. Hatta bu konuda anlatılan meşhur bir hikâyeye göre niçin evlenmediğini soranlara *“Çocukları çok sevdiğim için...”* yanıtını verir. Annesi onu evlenmeye zorlayınca *“Daha zamanı değil”* dermiş, yaşı epey ilerleyince de annesi her evlilik bahsini açtığında *“Artık zamanı değil”* diye geçiştirmiş.

Onun yaşadığı döneme gelmeden önce, MÖ 1000'den itibaren arkhonlara rastlanılıyordu. Önceleri kralların yönetimindeki Antik Yunanistan yavaş yavaş arkhon

denilen oligarşik yöneticilere ev sahipliği yapmaya başladı. Sonraki yüzyıllarda yine birçok siyasi, askeri ve ekonomik sebeplerin bir araya gelip çağa egemen olmalarıyla da bu arkhonlar, sessiz sedasız tarih sahnesinden çekildiler. Atina'da Damsias'ın arkhonluğunda bilge diye adlandırılan ilk kişi Thales'tir. Yine Platon'un da dediği gibi yedi bilgeden biridir.

Kallimakhos, *İamblar*'ında Thales'in Küçükayı'nın bulucusu olduğunu söyler:

*“Diyorlardı ki, Araba'nın küçük yıldızlarını o ölçmüş.
Fenikeliler denizde yollarını Araba'ya bakarak bulurlar.”*

Eudemos'un *Astronomi Tarihi* adlı eserinde anlattığına göre astronomi ile uğraşan, güneş tutulmalarını ve gündönümlerini önceden hesaplayan ilk kişi Thales'tir. Herodotos bu güneş tutulması olayından ayrıntılı bir şekilde bahseder, Thales'e olan hayranlığı her satırda kendini hissettirmektedir. Ayrıca Herakleitos ile Demokritos onu doğrulayıp onun için tanıklık ederler.

Tarihçi Aestus'a göre güneş ve ay tutulmalarının nedenini ilk açıklayan Thales'tir. O sadece bir güneş tutulmasını önceden tespit etmekle kalmamış, tutulmaya o günün sığ zihin dünyasına rağmen mantıksal bir açıklama getirebilmiştir. Ayrıca yılın süresinin 365 gün olarak saptanması, ekvatorun, dönencelerin, kutupların varlığının ilanı, ay ışığının kaynağının güneş olması gibi çağı için anlaşılması pek güç bilgiler hep ona atfedilmiştir.

Mısır ve Babil’de matematik çok önemliydi. Özellikle ticaretle, astronomide ve inşaatlarda kullanılıyordu. Matematik’in bu pratikliği insanların kas gücünden ziyade akıl gücünü önemsemesine zemin hazırlamıştı. Thales’in ilerleyen yaşlarında düşünce gücünden faydalandığını düşünmek, hayatında bir kırılma anı aramak beyhude bir çabadır. O muhtemelen gençliğinde de doğaya farklı bakıyor, mitosları sorguluyor, gerçeği anlamaya çalışıyordu. Başkaları astronomiyi tanrılarının ne dediğini anlamak için kullanırken o doğayı anlamak için kullanıyordu. Thales gençlik yıllarında aile mesleğini icra ediyordu, yani ticaret ile uğraşıyordu. Ticari geziler sırasında zaman zaman yolu Mısır’a düşüyordu. Sonraki yıllarda Mısır’a astronomi ve matematik öğrenmek için gitmişti. Bunu mektuplarında kendisi de belirtiyor. Ayrıca Babil’e gitmiş olabileceğini de unutmamak gerek. Bu öğrenim gezilerinin Babil Kralı II. Nebukadnezar dönemine denk geldiği düşünülmektedir.

Thales, ticaret için pek çok yer gezmiş ve bu gezilerini kendisi için bir fırsata dönüştürmüştür. Mısır’a gidip rahiplerle kurduğu ilişkiler bir yana bırakılırsa hiç hocası olmamıştır. Ancak Mısır’da öğrendikleri onu sadece Milet’te değil, tüm Antik Yunan’da tanınır yapmaya yetmiştir. Hieronymos’un anlattığına göre kendi gölge boyundan yola çıkarak cisimlerin gölgeleri ile boylarının eşit olduğu bir zaman diliminde piramitlerin gölgesinden yüksekliklerini hesaplamıştır.